

Magdi, a népmesei hős

2004 tavaszán, amikor a csantavéri Dér Henrietta kiesett a tizenkét tagú Megasztár-döntőből, földije, Dudás Károly, a szabadkai Hét Nap főszerkesztője vezércikkében e „tragédiát” a muhi és mohácsi csatához, továbbá Trianonhoz hasonlította. Továbbá azt is megpendítette, Dér Heni azért nem jutott tovább, azért nem nyerhetett, mert vajdasági magyar, és a magyarországi magyarság emiatt nem szavazott rá, miközben a Vajdaságból nem lehetett SMS-t küldeni.

Ebből is látható, milyen heves érzelmeket válthat ki valakiből, ha falubelije hatalmas sikert ér el, és a média is felkapja a versenyzőt – ami a lehető legtermészetesebb dolog, hisz a kereskedelmi tévéknek folyton új sztárookra, hősökre van szükségük.

Mínthogy e sorok írója kishegyesi, nem vállalkozhat a kishegyesi Rúzsa Magdolna Megasztár-szereplésének objektív értékelésére. Ugyanakkor helybéliként nyilván több információval bír – de ez sem teszi lehetővé, hogy egy médiaszociológiai tanulmányt tegyen le az asztalra. Ám azt jelezhetjük, hogy a médiában megjelent események nemcsak szociológiai, de kultúrantropológiai aspektusból is jól értelmezhetők – merjük remélni, lesz erre vajdasági vállalkozó is.

A kereskedelmi sajtó egyik legfontosabb jellemzője a túlzás, a csúsztatás és az elhallgatás. Mindezt akár hazudozásnak is nevezhetjük. Az egyik ilyen elem már a harmadik Megasztár kiírásakor ott volt: ti. az, hogy most már indulhatnak határon túli magyarok is. Mint láthatjuk, Dér Henrietta már két évvel korábban határon túliként indult – akadálya akkor csak annak volt, hogy a határon túlról is szavazhassanak.

Ugyanakkor felháborodásra adott okot, hogy a határon túlról szavazók nem vehetnek részt a tárgyneremény-sorsoláson. Ebből eredt az a feltételezés is, hogy határon túli versenyző sem állhat a dobogó legfelső fokára, hisz ezt a magyarországiak nem fogják „megengedni” (hisz láttuk, hogy a december 5-i népszavazáson miképpen vélekedtek rólunk...). Kevesen emlékeztek

vissza arra, hogy az első sorozat után sokan azon elmélkedtek, hogy roma nem nyerheti meg a versenyt – lám, egy magyar lány, Tóth Vera nyert a roma Oláh Ibolya ellenében. Aztán a második sorozatot mégis egy roma fiú, Caramell nyerte meg... Az összeesküvés-elméletek igen szívósak, így Kishegyesen is szinte a döntő utolsó percéig tartották magukat. Annak ellenére, hogy az utolsó fordulókban nyilvánvalóvá vált: mindvégig a kishegyesi lány kapta a legtöbb szavazatot, és ő volt az egyetlen, akiről a zsűri mindvégig a lehető legfelsőbb fokon beszélt.

Ezek a mondvacsinált vélekedések azonban éppen Rúza Magdolna mal-mára hajtották a vizet: a Magdit nagy veszélyben látók, akik szerint egész Magyarország összeesküdött ellene, csak hogy egy magyarországi nyerjen, éppen emiatt küldhettek rengeteg SMS-t. A gyanú tehát mobilizálta rajongóit.

A médiában megjelenő Magdi-kép azonban több helyütt ellentmondásos. A vajdasági sajtóra nem kell túl sok szót pazarolni: a rajongás osztatlan volt, jól fogadták lokálpatriotizmusát és vajdaságiságát is. Megemlítették, hogy Magdira nemcsak a vajdasági magyarok szavaznak, hanem szerbek, montenegróiak is. A sajtó nem győzte kihangsúlyozni Rúza Magdi teljesítményét: azt, hogy egyenletesen magas színvonalon teljesít, kétség nem férhet ahhoz, hogy ő a legjobb, mivel ezt még a magyarországi internetes fórumok is elismerik, noha ott páran megtámadták Magdit azért, mert a határon túlról érkezik. Ám a vajdasági magyar sajtóra is jellemző volt az, hogy külső okokat is keresett Magdi sikerére vagy esetlegesen bekövetkező sikertelenségére (azaz arra az esetre, ha nem nyerné meg a vetélkedést). Ezek az értelmezések azonban kimerültek abban, hogy Magdi „a mi lányunk”, a mi közösségünk-ből való, ami nemcsak azt bizonyítja, hogy Magdi tehetséges, kiváló énekes, hanem azt is, hogy a közösség is életképes, hisz ilyen nagyszerű lányt adott, nevelt ki magában, tehát hogy Magdi sikerének egyik kulcsa az, hogy vajdasági, kishegyesi.

Paradox módon ez a hozzáállás, megjelenítési mód éppen Magdi sikerét kisebbíti – nyilvánvaló, hogy Magdi azért nyerte meg a Megasztárt, mert tehetséges, jó hangú, és nem utolsósorban állhatatosan dolgozott fél évig. Ha nem dolgozik ilyen erőbevetéssel, nem válik egyre alázatossabbá, nyilván nem is nyer. És akkor az sem segített volna, hogy honnan származik.

A külső okok azonban mégis hozzájárulhattak győzelméhez, és ezek felmutatásában a magyarországi bulvársajtó, mind a TV2, mind az írott újságok jártak elől. Nem emiatt nyert, de ez is szerepet játszhatott – hiszen e bulvársajtó már-már népmesei hőssé avatta őt. Magdinak nem pusztán a többi tizenegy versenyzőt kellett megvernie, nemcsak a zsűri szimpátiáját kellett elnyernie, de útja során számtalan próbát kellett kiállnia. Ugyan nem gonosz mesehősök állták néha útját, hanem valami egészen más – a sajtó által megkonstruált toposzok. Ezeket próbáljuk meg most számba venni.

Ugyan Magdi családját, illetve a kishegyesieket gyakran irritálták a bulvármédiában megjelenő hírek – ezek java persze álhír, pletyka volt –, paradox módon tehát ezek is Magdit segítették. A sajtó ugyanis nemcsak a ragyogóan éneklő versenyző képét formálta meg róla, hanem hangsúlyosan értelmezték (vagy inkább rászálltak arra), honnan is származik.

Az egyik fontos jellemző azonban az, hogy Magdi nem elsősorban határon túli magyarként jelent meg (bár így is), hanem kisebbségiként, és különösen szerbiai/vajdasági magyar lányként. Ezt a képet azonban ő is formálta azáltal, amikor a Đurđevdant énekelte el magyarul és szerbül, majd a megbékélés szükségességéről beszélt. Ezt a magyarországi sajtó egyöntetű lelkesedéssel fogadta.

Az első igazi toposz azonban a „messziről érkező lányról” alkotott kép volt. Ez megvolt az erdélyi versenyző esetében is, de minthogy ő kiesett, Magdi maradt az egyedüli, akinek először is az igen nagy távolsággal kellett megküzdenie – akár egy mesehősnek, akinek a cél elérése érdekében először is az Óperenciás-tengeren kell átkelnie, ahol hatalmas vihar dül, sárkányok és más hullók veszélyeztetik a hajót. E toposszal épp csak annyi a baj, hogy Kishegyes Budapesttől messzebbre került a térképen – a falu légvonalban 240 kilométerre van a magyar fővárostól, vonattal és különösen autópályán jól megközelíthető. Gyakran sokkal jobban – és közelebb is van –, mint számos magyarországi település.

A következő toposz Kishegyesről alakult ki. Gyakorta egy Isten háta mögötti kis településként szerepelt, sáros utcákkal, ahol tán még áram sincs. A TV2 egyik korai riportjában kétszer is szerepelt egy jellemzőnek ítélt vágókép: kordét tolnak kukoricaszárral. Magdi tehát egy olyan faluból származik, amely még tán a térképen sincs rajta.

A következő toposz már Kishegyeshez és Magdi családjához is tartozik: általános a szegénység és a munkanélküliség. Az igaz, hogy Magdi születőként nem tudott munkába állni, de ebben nem sok rendkívüli van Szerbiában, illetve egy vajdasági faluban. És ugyan igaz, hogy Kishegyes rendkívül szegény település, óriási a munkanélküliség – de ez a többi vajdasági (sőt, magyarországi) falura is igaz. További csúsztatás volt, hogy a szegénység és a munkanélküliség következtében az egész család már-már éheznek. A család, ha tehette, kihangsúlyozta a bulvársajtóban, hogy van mit enniük, sőt, a szülők és a két idősebb testvér is dolgozik, igaz, nem mindenkinek van bejelentett állása. E részletekre azonban már nem tért ki a bulvársajtó. Mindenesetre a bulvármédia fogyasztóinak úgy tűnhetett, hogy Magdi egy olyan faluból érkezik, ahol éppen senkinek sincs semmilyen perspektívája (a kevés pozitív példa persze nem került bemutatásra). Magdinak tehát innen kell kitörnie, ahogyan a családból is, amelyet gyakorta lecsúsztottnak mutattak be, noha ez az átlagot tekintve bizonyosan nem igaz.

Kishegyes ugyanakkor a tehetséges fiatalok falvaként is felmutatódott imitt-amott. Ez viszont azt is sugallhatta, hogy Magdi valami különleges helyre született – szegény a falu, de valami mégis van a levegőben vagy a földben...

Magdi ugyan maga számolt be számtalan családi konfliktusról, de véleményem szerint ezek sem tekinthetők kivételeseknek. Inkább az a kép alakult ki, hogy Magdi családja összetartó a problémák ellenére is, sőt, sikere egyre inkább összekovácsolja a családot. Hogy ebből mi igaz, fogalmunk sincs, mindenesetre az a toposz, hogy Magdi a család integrálójává válik, szintén előnyére vált.

Ez azért is dicséretes, mert Magdi a család legfiatalabb tagja. A mesebeli legkisebb királylány, akit különleges tehetséggel áldott meg a sors – az inkább elhallgatódott, hogy édesanyja Magyarországon is nyert már díjat mesemondó versenyen. Az azonban, hogy Magdi a legfiatalabb, aki a középiskola elvégzése után nem is tudott magával hirtelen mit kezdeni, aztán hirtelen a magasságokba tör, már tényleg mesebeli elem. Ezt erősítette az is, hogy Magdi vékony, törékeny lány – fel sem lehet fogni, honnan ereszti ki erős hangját...

A bulvársajtó számtalanszor foglalkozott azzal is, mi történt Magdi egykori szerelmével – akivel még jóban is van, meg nincs is, akit szeret még, de gyűlöl is, haragszik is, de megbocsát stb. Egy különlegesen érzékeny lány képe alakulhatott ki e téren is, noha ahhoz képest, mi történt más megsztárosokkal csak a verseny alatt, Magdi „szerelmi ügye” tipikus és normális, azaz nem különleges.

Magdi népmesei magasságokba igazán a hangja miatt emelkedhetett. Az, hogy kivételes hangja van, nem kétséges – bár még a vajtűfülűek is észrevehették, hogy teljesítménye egyre javult. Értelemszerűen a munka, azaz a gyakorlás és az énektanár ténykedésének hála. Ennek ellenére az hangsúlyozódott ki, hogy soha nem tanult énekelni. A jó hang persze veleszületett tulajdonságunk, de képezhető is – a sajtó azonban a veleszületettséget hangsúlyozta ki. Ezáltal ismét paradox módon éppen Magdi tetemes munkáját tették zárójelbe. E tekintetben a zsűri is élen járt, először istenadta tehetség lett, majd kiválasztott, végül áldott – csoda történt! Szubjektíve ugyan mi is csodálatosnak tartjuk Magdi produkcióját, ám itt mégiscsak arról van szó, hogy szakrális – tehát nem racionális – szférába emelték be Magdit, teljesítményét, illetve az általa elénekelt dalokat, azok hatását.

Ez a média, de az emberek szempontjából, pontosabban pszichológiailag érthető is. Ha csak a tehetségre és a munkára hivatkozánk, mások elgondolkodhatnának, hogy mi is van saját magukkal? Számtalan tehetséges énekest ismerünk, akiből végül semmi sem lesz. Mi hát a magyarázata Magdi sikerének? Ki valósíthatja meg álmait? Hát, akár a mesékben – az, akinek van valamilyen különleges képessége, tulajdonsága, amire nincs racionális magyarázat, csak valami földönkívüli.

Így vált Magdiból, a messze földről, egy szegény faluból, szerencsétlen sorsú családból származó lányból – aki korábban csak akkor énekelhetett, ha „a kútra ment vízért” (szobája magányában – noha zenekarban is szerepelt) – a számtalan megpróbáltatás után (magyarán: a döntők során) egy szakralizált lényé, aki elnyerte méltó jutalmát, aki csodás hangjával meghódította az egész országot és nemzetet, és némi elégtételt nyújtott a hányatott sorsú vajdasági magyarságnak december 5-ért.

Nocsak, nocsak

Olvasom a Magyar Szó június 22-i számában: „A Magyarságkutató Tudományos Társaság elnöke a szabadkai egyetem jövőjéről elmondta, nem sok esélyt lát arra, hogy akadémiai szintű oktatás folyjon, hiszen ehhez mintegy kétszáz magyarul oktató tanárra lenne szükség, akiknek a 70 százaléka hazai kellene hogy legyen. A hallgatók számát és az ehhez szükséges szakokat sem tudnák biztosítani.” Kérem? Hát évek óta nem arról nyilatkoztak az „illetékesek”, konferenciáztak, elaboráltak, prezentáltak és publikáltak politikusok és „szakik”, hogy csupán idő kérdése, mikor nyitnak Szabadkán magyar egyetemet. Most meg kiderül, üresbe nyomták a sódert. Hát ezt, amit most tudnak, eddig nem tudták? Pedig a törvény ősidők óta így rendelkezik. Ebben a szomorú beismerésben legkevésbé érdekes, hogy akik régebben is figyelmeztettek a törvény előírásaira, azokat rossz magyaroknak, áru-lóknak bélyegezték (megszóztuk), sokkal inkább azon illene elgondolkodni, nem kellene-e elnézést kérni azoktól, akiket félrevezettek, akik a felelőtlen nyilatkozatok alapján reménykedtek abban, amiről most kiderült, illúzió volt csupán. (GL)

Sicher?

Írja az újság június 26-án: „A Magyarságkutató Tudományos Társaság felmérése szerint a vajdasági magyar fiatalok a '90-es évekhez viszonyítva ma már inkább Szabadkán jelentkeznek felsőoktatási intézményekbe, Újvidék a második helyre esett vissza.” Most tekintsünk el attól az izléstelenségtől, amely újból ostobán szembeállítja Szabadkát és Újvidéket. Itt ugyanis, ha jól kapiskálok, ennél sokkal fontosabb dologról lenne szó. Azon kellene inkább elgondolkodni, jó-e, hogy a magyar fiatalok főiskolára, és nem egyetemre iratkoznak, ha a felsőfokú képzés alacsonyabb szintjét választják. Olyan ez, mintha azért örülnénk, hogy gyerekeink az általános iskola után nem négy-, hanem hároméves középiskolába iratkoznak. (GL)

Egy pályázatról

Pontosabban egy pályázat kapcsán a hozzá (nem) értésről. Megjelent a szabadkai tanítóképző kar tanári munkahelyekre kiírt pályázata (június 29-én). Ennek első pontja szerint a pályázatra jelentkezhetnek „[a] lingvisztikai tudomány szűkebb területén a magyar nyelv és irodalom terén minden hivatásra, oktatásra szakosított egyetemi tanár”-ok. Először: „lingvisztikai tudomány” nincs. Van lingvisztika, s van nyelvtudomány. Ezek szakkifejezések, illik ismerni őket! Másodsor: a „lingvisztikai tudomány” nem foglalja magába az irodalmat, az irodalom az irodalomtudomány keretébe tartozik. A szakmában vannak nyelvészek, és vannak irodalmárok. Aki nyelvész, az nem irodalmár, és fordítva. (Vannak mindenhez értők, de azok lényegében semmihez sem értenek!) Ezt is illik tudni azoknak, akik egy felsőoktatási intézmény (sőt: tanítóképző!) nevében pályázatot jelentenek meg. Harmadszor: a „za sva zvanja” szerb nyelvű pályázati formula nem fordítható „minden hivatásra”. Az egyetemi szóhasználatban a „zvanje” tanári fokozatot jelent. Három fokozat van: docens, rendkívüli és rendes egyetemi tanári fokozat. Ha pályázatot írnak ki, azért használják a minden fokozatra formulát, hogy mindenki pályázhasson, akinek megvannak a tudományos feltételei, hogy tanár legyen. A hivatás ugyanis tágabb fogalom, foglalkozást jelent, általánosan. Ha igaz lenne az, ami a pályázati kiírásban áll, akkor a képző munkahelyi pályázatára mindenki jelentkezhet, akinek hivatása, foglalkozása van, szűrszabók, csizmadiák... Vagy ajánlatosabb lenne, ha mindenki saját mesterségét folytatná, például a suszter a kaptafánál maradna? (GL)

Tudat és szív

Gubás Jenő Magyarságtudat-hasadás című könyvének bemutatására invitálták az olvasókat. A műsorban a könyv méltatását zenei program kísérte. Ebben többek között elhangzott, így ígérték, „Zerkovitz Árvácska c. operettjéből Az estharang, Budai Dénes: Csárdás c. operettjéből a Szeretném a boldogságot egyszer megtalálni, Fényes Szabolcs: Van-e szerelmesebb vallo más”. Oh! Ah! Talán, hogy a tudat után a szív is meghasadjon? Mert mi más tehet a szegény kisebbségi szívecskéje? (GL)

Egy képről

Nézem a képet a Magyar Szó július 5-i számának 5. oldalán. Mintha kissé túlzásúfolt lenne. Bár két testesebb úr kitölti a kéthasábos, tizenegy centi széles, kilenc centi magas képnek mintegy harmadát, de így is látszik: sok van rajta. Leltárt készítek. A háttérben a magyar Országház, ezt részben letakarja az ismert EU-s zászló, előtte mintha ajtókeret lenne, az ajtó is látszik, az ajtó mögött/fölött egy másik zászló, trikolor, középen, a két úr között egy kis asztalka, rajta terítő, a terítón hímzett tulipánok. Majd kíváncsian elolvasom a szöveget. Miféle beszélgetés folyt a képen látható helyszínen. Érdektelen közhelyek. Már-már felhagyok a tudósítás olvasásával, amikor kiderül, az általam zsúfoltnak ítélt kép a bedíszletező ötletgazdagságát dicséri. S minden díszletelemnek van szimbolikus jelentése. Az anyaországra utaló jelképek mellett a „stilizált ajtókeret utalt a délvidéki magyarságot leginkább foglalkoztató nemzeti kérdésekre: a kettős állampolgárságra, az EU-s útlevele, az anyaországi kötődésre, az európaiságra”. Ahá! De miért nincs a képen Attila, Árpád, a hét vezér, a vérszerződés, a Feszty-körkép... Azt már meg sem merem kérdezni, hol van a képből Zombor, ahol a felvétel készült, a Vajdaság, ahol mi, a képen látható két úr és az őket vélhetően hallgató közönség is él... Ugyan már! A válasz úgyis csak ez lehet(ne): nem volt hely, amint ezt az újságfotó is tanúsítja. (GL)

Öngól?

Ijesztő cím: „Alapítványok végórája?” A cím utáni kérdőjel sem tudja eloszlatni a bennem tornyosuló bizonytalanságot. Az alcím alatt ugyanis néhány alapítvány logója látható – pirossal áthúzva. Ez egyértelművé teszi, hogy a magyarországi alapítványok megszűnnek, ha már nem szűntek meg, mint a jobb sorsra érdemes Határon Túli Magyarok Hivatala. Mondják, ez is beletartozik az országos megszorító intézkedések sorába. Szükséges, hogy a miniszterelnöki centralizáció a határon túli magyarságot segítő alapítványokra is kiterjedjen, mint minden másra, ami a pénzzel függ össze. Érteni is vélem, mi vezérelte az illetékeseket: sok a velünk foglalkozó magyarországi alapítvány (igaz, magam is tapasztaltam), amelyek nem kevesek számára (jó) megélhetést jelentettek. Kétségtelen: rendet kell csinálni, mert elburjánzott az etnobiznisz. Valamiről azonban nem lenne szabad megfeledkezni! Arról, hogy a legjelentősebb alapítványok nélkül a határokon túl már régen elsor-

vadt volna a magyar kisebbségi kultúra, amire elsősorban a támogatást kaptuk. Tizenöt éven át Magyarország segítette kultúránk életben maradását, a könyvkiadást, a sajtót, a tudományt, az oktatást, a színházat, a filmet, a műkedvelést. Mindent. Most ez a támogatás veszélybe látszik kerülni. Talán teljesen nem szűnik meg, csak átalakul a rendszer, egyetlen alapítvány lesz, rebesgetik. Így könnyebb lesz az ellenőrzés. Kétségtelen. De az is bizonyos, hogy az összpontosítás nagy veszélyt rejt. Sőt óriási károkat okozhat, ha a miniszterelnöki felügyelet alatt álló egyetlen alapítvány kezében összpontosul a hatalom (mert a pénzosztás – hatalmat jelent!), kivált, ha a támogatás egyetlen párt-csatornán fog érkezni, amiről már hallhattunk, akkor inkább a visszaélés új formáit teremti meg. Erre volt már példa. Nem is olyan régen. S van is. Nagyon friss (Szülőföld Alap). Hogy mi lesz, jelenleg senki sem tudja. Főleg a határon túliak nem. Attól azonban joggal tartunk, hogy a fürdővízzel a gyereket is kiönti a kormány, jogos rendcsinálás során tönkretesz több mint tíz év anyagi és erkölcsi igyekezetét. Megéri? (GL)

Függelék

A fenti sorok leadása után szóltak: olvasható az interneten a Szülőföld Alap legújabb támogatási listája, nézzem meg, tanulságos. Az. A pályázat nyertesei között van a szabadkai székhelyű Magyarorsághozjáró Tudományos Társaság. Kapaszkodjanak meg: kerek 15 millió forinttal. Óriási összeg. Messzemenően legtöbb, amit ebben a körben a nyolcvan nyertes közül bárki kapott. Ennél beszédesebb adat, hogy az idén az egész vajdasági kultúrának (hitélet, sajtó, tudomány, oktatás, folyóiratok, műkedvelés, művészet, civil szervezetek, közalapítványok) az Illyés Közalapítványnál összesen 50 millió forint jutott, ezt kellett elosztani. (Ezért az MTT is pályázott, joggal, de nem biztos, hogy etikai szempontból jogosan.) Most viszont egyetlen pályázónk 15 milliót kap. Mégsem tudok örülni. Mert fölöttébb gyanús a dolog, s mert az emberben óhatatlanul néhány kérdés fogalmazódik meg. Gyanús, mert a támogatást a Szülőföld Alap Gazdasági és területfejlesztési kollégiuma ítélte meg. Vajdaságból a kanizsai képviselő-testület, a topolyai önkormányzat, a földművesek észak-bácskai szervezete, az óbecsei mezőgazdák társulása, a temerini kertbarátok és a szajáni helyi közösség (legyen valaki a szórványból is!) szerepel a listán, együtt kevesebb, mint az MTT. Hogy kerül ide az MTT? Stróman? Más helyett pályázott? Pályáztatták? Mert gyalog ésszel nem tudom elképzelni, mire kell az MTT-nek ez az összeg. Mit fed a Regionális fejlesztési terv kidolgozása megnevezésű tétel, amire ilyen nagy összeg kell? Elkerülhetetlenül felmerül az emberben: rend-

ben van ez akkor, ha például tudjuk, hogy a Magyar Tanszék több év alatt nem kapott összesen ennyi támogatást könyvre, folyóirat- s évkönyvkiadásra, Sinkó-díjra, évi két tudományos konferenciára; ha a Forum Kiadó idei 18 címszó megjelenetésére egyharmadát kapta annak, amit most az MTT kap egy olyan kollégiumtól, amelynek profiljába aligha illik be ez a különben is túlpreferált „cég”? (GL)

Lennert Géza: Ketten